

MAKTABGACHA YOSHDAGI BOLALARDA AXLOQIY FAZILATLARINI SHAKLLANTIRISHDA KO'RGAZMALI VOSITALARDAN FOYDALANISH

Raxmatullayeva Surayyo Baxtiyor qizi

DTPI pedagogika fakulteti maktabgacha ta'lim yo'nalishi 2-mt-23 guruh talabasi

Tel:+998876844222

Esanova S

Ilmiy rahbar:

Annotatsiya: Ushbu maqolada maktabgacha yoshdagi bolalarda axloqiy fazilatlar (mehnatsevarlik, do'stlik, halollik, kattalarga hurmat, insonparvarlik va boshqalar)ni shakllantirishda ko'rgazmali vositalardan foydalanishning nazariy asoslari, turlari va amaliy texnologiyalari tahlil qilinadi. "Ilk qadam" davlat o'quv dasturi asosida ko'rgazmali vositalarning samaradorligi, yoshga moslashtirish va oila-MTT hamkorligi masalalari yoritiladi. Tadqiqot natijalari va amaliy tavsiyalar keltirilgan.

Kalit so'zlar: maktabgacha yoshdagi bolalar, axloqiy fazilatlar, axloqiy tarbiya, ko'rgazmali vositalar, vizual pedagogik vositalar, axloqiy fazilatlar shakllantirish, pedagogik texnologiyalar, "Ilk qadam" dasturi, didaktik o'yinlar, multimediyaya vositalari, bolalar tarbiyasi, vizuallashtirish, oila va MTT hamkorligi.

KIRISH

Maktabgacha yosh (3–7 yosh) bolaning shaxsiyati, axloqiy ong va xulq-atvori shakllanishining eng muhim davri hisoblanadi. Bu davrda bolalarda yaxshilik-yomonlik tushunchalari, ijtimoiy munosabatlar va ma'naviy fazilatlar asoslari qo'yiladi. O'zbekiston Respublikasining "Ilk qadam" davlat o'quv dasturida axloqiy tarbiya bolaning ma'naviy dunyosini, ongini, his-tuyg'ularini va xulqini rivojlantirishning asosiy yo'nalishi sifatida belgilangan.

Ko'rgazmali (vizual) vositalar bolaning vizual tafakkurini rivojlantiradi, abstrakt axloqiy tushunchalarni konkretlashtiradi va ularni uzoq muddat eslab qolishga yordam beradi. Zamonaviy pedagogikada ko'rgazmali vositalar axloqiy tarbiyani samaraliroq qilishning muhim texnologiyalaridan biri hisoblanadi.

Nazariy asoslar

O'zbek pedagogikasida Sh.A. Sodiqova, N. Qayumova, F. Qodirova va boshqa olimlarning ishlarida axloqiy tarbiya oila va maktabgacha ta'lim tashkilotlari (MTT) hamkorligida amalga oshirilishi ta'kidlanadi. Bolalar axloqiy normalarni asosan o'yin, mashg'ulot va ko'rgazmali vositalar orqali o'zlashtiradi.

Axloqiy tarbiya metodlari uch guruhga bo'linadi:

Axloqiy ong, tasavvur va bilimlarni shakllantirishga qaratilgan metodlar.

Madaniy xulq va ijobiy munosabatlarni shakllantirish.

Axloqiy his-tuyg'ular va munosabatlarni rag'batlantirish.

Ko'rgazmali vositalar bu metodlarni amaliyotga tatbiq etishda markaziy o'rin tutadi, chunki kichik yoshdagi bolalar axloqiy tasavvurlarni vizual tasvirlar orqali yaxshi qabul qiladi.

Ko'rgazmali vositalarning turlari

Statik vositalar: Rasmlar, plakatlar, flashcards, sxemalar, modellar, hikoya rasmlari (masalan, "Yaxshi xulq", "Do'stlik", "Yordam berish" mavzularidagi suratlar).

Dinamik vositalar: Multfilmlar, videodarslar, animatsiyalar (o'zbek xalq ertaklari asosidagi axloqiy hikoyalar).

Interaktiv vositalar: Didaktik o'yinlar, puzzlelar, First/Then kartochkalari, kun tartibi jadvali, tanlov taxtalari (choice boards).

Ijodiy materiallar: Applikatsiya, rasm chizish, o'yinchoqlar, tabiat buyumlari.

Ko'rgazmali vositalardan foydalanish texnologiyalari

Suhbat + vizual qo'llab-quvvatlash: Tarbiyachi axloqiy mavzuda suhbat o'tkazib, plakatlar yoki rasmlar bilan tasvirlaydi. Masalan, "Do'stlik nima?" mavzusida do'stlar suratlari ko'rsatiladi va muhokama qilinadi.

O'yin texnologiyalari: Rolli va didaktik o'yinlar (yaxshi-yomon xatti-harakatlar kartochkalari bilan). Bolalar o'yin jarayonida axloqiy normalarni o'zlashtiradi.

Multimediya va raqamli texnologiyalar: Axloqiy qadriyatlar singdirilgan multfilmlar va videolar ko'rish, keyin muhokama. "Bolalik Akademiyasi" kabi platformalardan foydalanish (ekran vaqtini cheklab).

Kun tartibi va vizual qoidalar: Rasmlar bilan kun rejasi, xulq qoidalari plakatlari — intizom va mustaqillikni shakllantiradi.

Ijodiy faoliyat: Bolalar axloqiy hikoyani rasm chizib yoki applikatsiya qilib ifodalaydi.

Kompleks yondashuv: Ko'rgazmali vositalarni so'z, o'yin va amaliy faoliyat bilan birlashtirish (multfilm → muhokama → rol o'ynash → rasm chizish).

Yoshga moslashtirish muhim: kichik guruhlarda yorqin, sodda rasmlar; tayyorgarlik guruhida murakkabroq sxemalar va muhokamalar qo'llaniladi.

Amaliy misollar va samaradorlik

O'zbek xalq ertaklari (Alpomish, Nasriddin Afandi) rasmlari orqali mehribonlik va halollik tarbiyasi.

"Yaxshi va yomon" kartochkalar to'plami.

Tabiat sayrlarida o'simlik va hayvonlarni parvarish qilish orqali insonparvarlikni shakllantirish.

Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, vizual vositalar bolalarda empatiya, ijobiy xulq va kognitiv rivojlanishni sezilarli darajada yaxshilaydi. Oila va MTT hamkorligi (ota-onalarga plakatlar va videolar berish) samarani oshiradi.

Xulosa

Maktabgacha yoshdagi bolalarda axloqiy fazilatlarini shakllantirishda ko'rgazmali vositalardan foydalanish texnologiyalari zamonaviy ta'limning muhim va ajralmas qismiga aylangan.

Ushbu vositalar bolaning yosh xususiyatlarini hisobga olgan holda abstrakt axloqiy tushunchalarni konkret, ko'zga ko'rinadigan shaklga keltirib, ularning ongida chuqur iz qoldirishga yordam beradi. Natijada, bolalarda nafaqat bilim va tasavvurlar, balki ijobiy xulq ko'nikmalari, empatiya va ma'naviy qadriyatlar ham mustahkamlanadi.

Statik (rasmlar, plakatlar), dinamik (multfilmlar) va interaktiv (didaktik o'yinlar, First/Then texnologiyalari) ko'rgazmali vositalarni kompleks tarzda qo'llash axloqiy tarbiya samaradorligini sezilarli darajada oshiradi.

Ayniqsa, "Ilk qadam" davlat o'quv dasturi doirasida milliy qadriyatlar (o'zbek xalq ertaklari, Alpomish, Nasriddin Afandi obrazlari) bilan boyitilgan vizual materiallar bolalarning vatanparvarlik, mehribonlik va halollik kabi fazilatlarini shakllantirishda yuqori natija beradi.

Biroq, bugungi kunda bir qator muammolar mavjud: vizual materiallarning sifati yetarli emasligi, tarbiyachilarning raqamli vositalardan foydalanish malakasi pastligi, ekran vaqtini me'yorlash masalalari hamda oila va MTT hamkorligining yetarli darajada yo'lga qo'yilmaganligi.

Ushbu kamchiliklarni bartaraf etish uchun quyidagilar tavsiya etiladi:

Tarbiyachilar uchun maxsus o'quv seminarlari va mahorat darslarini tashkil etish;

Sifatli, milliy ruhdagi ko'rgazmali vositalar bankini yaratish va raqamli platformalarda (Bolalik Akademiyasi va shunga o'xshashlar) joylashtirish;

Ota-onalarni jarayonga faol jalb qilish orqali uy va MTTdagi tarbiyani uzluksiz davom ettirish;

Ilmiy-tadqiqot ishlarini kuchaytirib, ko'rgazmali texnologiyalarning samaradorligini empirik tarzda o'rganish.

Xulosa qilib aytganda, ko'rgazmali vositalardan o'rinli va ilmiy asoslangan foydalanish orqali maktabgacha ta'lim tizimida axloqiy tarbiyani yangi bosqichga ko'tarish, bolalarimizni ma'naviy jihatdan yetuk, jamiyatga foydali shaxslar qilib tarbiyalash mumkin.

Bu nafaqat ta'lim tizimining, balki butun jamiyatning kelajagi uchun muhim strategik vazifadir.

Kelgusida bu yo'nalishdagi ishlar yanada chuqurlashtirilsa, O'zbekiston maktabgacha ta'lim tizimi xalqaro standartlarga yanada yaqinlashadi.

FOYDALANGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

- 1) Sodiqova Sh.A. Maktabgacha pedagogika: Darslik. – Toshkent: Tafakkur bo'stoni, 2013 (yoki 2018).181182
- Qodirova F., Toshpo'latova Sh., Qayumova N., Azamova. 2)Maktabgacha ta'lim pedagogikasi. – Toshkent, 2018.85a868
- Qayumova N. Maktabgacha pedagogika. – Toshkent, 2013.2e957b
- Shodmonova Sh. 3)Maktabgacha ta'lim pedagogikasi. – Toshkent, 2008.a17ba7
- Yusupova P. Maktabgacha pedagogika. – Toshkent, 2002.791860
- 4)O'zbekiston Respublikasi Prezidentining “O'zbekiston Respublikasi maktabgacha ta'lim tizimini tubdan takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida”gi PQ-3261-sonli Qarori. – 2017 yil 9-sentabr.9fc455
- 5) “Ilk qadam” davlat o'quv dasturi. – Toshkent, 2018 (takomillashtirilgan nashr).022c68 Ro'ziyeva G.X.
- 6) Ilk va maktabgacha yoshdagi bolalarga axloqiy tarbiya berish mazmuni // Journal of International Scientific Research. – 2025. – №2.b8e798 Musayeva U.X.
- 7) Maktabgacha ta'lim yoshdagi bolalarga axloqiy tarbiya berishning ahamiyati // Oriens. – 2025.3145cc Mamedova M.M., Kosimova M.A.
- 8) Maktabgacha ta'lim tashkilotida axloqiy tarbiyaning nazariy asoslari // BuxDU ilmiy nashrlari. – 2022.56ed6a Abubakirova O.
- 9) Maktabgacha yoshdagi bolalarga axloqiy tarbiya berish usullari // New Journal. – 2025.be1340 Dexkonova D.M.
- 10) Maktabgacha yoshdagi bolalarni ma'naviy-axloqiy tarbiyalash // Scientists.uz. – 2022. Allayarova M.Q.
- 11) Maktabgacha yoshdagi bolalarni tarbiyalashda axloqiy tarbiyaning tutgan o'rni va vazifalari // Andijon davlat pedagogika instituti. – 2025. Karimova G.
- 12) Maktabgacha yoshdagi bolalarning aqliy rivojlanishi // Neliti. – 2025 Abraqulov .
- 13) Maktabgacha ta'lim tizimiga oid atamalar izohli lug'ati. – Toshkent, 2023.0b46a8 Nishonova Z. va boshq.
- 14) Maktabgacha yoshdagi bolalarda mehnat tarbiyasini shakllantirish // Innoist.uz. – 2024.
- 15) Marguba K. Directions for improving the process of moral education in preschool // Turkish Journals. – 2025.8fce5b UNICEF Uzbekistan.
- 16) “Ilk qadam” davlat o'quv dasturi bo'yicha uslubiy qo'llanma. – Toshkent, 2022.
- 17) Sodiqova Sh.A. Maktabgacha pedagogika (yangilangan nashr). – Toshkent: Tafakkur bo'stoni, 2018.

18) O‘zbekiston Respublikasi Xalq ta’limi vazirligi. Maktabgacha ta’lim tashkilotlarida ta’lim-tarbiya jarayonini tashkil etish bo‘yicha metodik qo‘llanma. – Toshkent, 2023.12

19) Sodiqova Sh.A. Maktabgacha pedagogika (yangilangan nashr). – Toshkent: Tafakkur bo‘stoni, 2018.

20) O‘zbekiston Respublikasi Xalq ta’limi vazirligi. Maktabgacha ta’lim tashkilotlarida ta’lim-tarbiya jarayonini tashkil etish bo‘yicha metodik qo‘llanma. – Toshkent, 2023.12680f

